

BADANIE PROGRAMÓW NM I WEDŁUG WARTOŚCI NM

Badanie programów Najpierw Mieszkanie i według wartości Najpierw Mieszkanie.

Wykonawcy: Fundacja Najpierw Mieszkanie Polska, Stowarzyszenie Klon Jawor

Autorka raportu: Julia Wygnańska, Fundacja Najpierw Mieszkanie Polska

Opracowanie graficzne: Maja Dobrowolska

Warszawa, 2025 r.

SPIS TREŚCI

Podsumowanie	5
Wyniki badania	10
Metodologia	10
Podział zadań	10
Cele badania	11
Uczestnicy badania	11
Wielkość programów	12
Kierunkowe wartości	13
Osoby uczestniczące	14
Liczba osób uczestniczących	14
Profil potrzeb osób uczestniczących	16
Wsparcie	18
Intensywność wsparcia na jaką może liczyć osoba uczestnicząca	18
Zakres wsparcia – kwalifikacje, formy wsparcia i usługi z zewnątrz	18
Usługi trudne do pozyskania	20
Gwarancja trwałości uczestnictwa	21
Ciągłość i bezpieczeństwo ontologiczne	21
Prawo do mieszkania – typ umowy	22
Prawo do mieszkania – okres umowy	23
Trwałość finansowania programów	23
Efektywność	24
Sukces jakościowo	24
Sukces ilościowo	26
Badania ewaluacyjne i wierności programów	27
Badania ewaluacyjne	27
Badania wierności	27
Rozwój	28
Pozytywne nastawienie realizatorów	28
Wyzwania i blokady	29
Rozwiązania wyzwań	30
Wsparcie szkoleniowe dla realizatorów	31
Bibliografia	33
Załącznik - Zestawienia zbiorcze z badania ankietowego	34

Badanie i raport były zrealizowane dzięki dofinansowaniu z Programu Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej „Pokonać bezdomność – konkurs dodatkowy. Edycja 2025” oraz środków darczyńców FNMP w ramach projektu „Bezdomność to wybór społeczeństwa – zainspiruj się do zmiany!”. Całkowita wartość projektu wynosiła 56 360 zł.

PODSUMOWANIE

Badanie osiągnęło swoje cele - po raz pierwszy w Polsce zebraliśmy zbiorcze dane o osobach uczestniczących oraz podstawowe informacje charakteryzujące zdecydowaną większość realizowanych obecnie programów NM i wg wartości NM. W badaniu wzięło udział 11 z 13 wytypowanych realizatorów. Wyniki badania są następujące:

Programy są zróżnicowane pod względem wielkości: prawie połowa to programy małe (dla 2-4 osób). Pozostałe programy są średnie i duże (5) (9-37 osób) i jeden bardzo duży (137) osób.

Realizatorzy programów dysponują 172 mieszkaniami. W 4 programach oferowane są wyłącznie mieszkania samodzielne, w 4 zarówno samodzielne jak i indywidualne pokoje z dostępem do części wspólnych dzielonych z innymi lokatorami, w 3 programach indywidualne pokoje z dostępem do wspólnych pomieszczeń. W żadnym programie nie ma sytuacji współdzielenia jednej sypialni/pokoju przez uczestników co jest mocną stroną programów.

Kluczową wartością dla wszystkich realizatorów jest poszanowanie decyzji i wybór/kontrola po stronie uczestników oraz docenianie zdrowienia, w tym redukcja szkód w leczeniu uzależnień. Mieszkanie jako prawo jest ważne, ale nie dla wszystkich. Tylko dla 3 realizatorów ważny był cały komplet 6 wartości konstytuujących program NM.

W programach NM i wg wartości NM obecnie uczestniczy 240 (54K, 186M). W sumie od początku realizacji programów w Polsce uczestniczyły w nich 494 osoby z czego 445 (111K, 334M) potwierdzono w badaniu. Wśród uczestników nie ma i nie było żadnej osoby o płci nienormatywnej, ustalona proporcja kobiet do mężczyzn to 1 do 3 (25%K, 75%M).

We wszystkich programach uczestniczą osoby o intensywnych potrzebach wsparcia, wymagających wsparcia specjalistycznego, zespołowo terapeutycznego (AWŚ), z obszaru zdrowia psychicznego. Natomiast w części programów uczestniczą też osoby o niższym profilu potrzeb. W badaniu nie ustalono jaki jest odsetek osób o danym profilu w danym programie.

Większość zespołów programów tworzy od 2 do 5 pracowników/czek (8 programów) zatrudnionych w różnym wymiarze godzin. Wsparcie świadczone osobie uczestniczącej może być bardzo intensywne: każdy uczestnik siedmiu programów może liczyć średnio tygodniowo na 8 godzin pracy pracownika na jego rzecz, w trzech programach na średnio 4 godziny.

W większości programów spotkania zespołów odbywają się raz w tygodniu, co w zestawieniu z liczbą uczestników/czek stanowi dobrą postawę do koordynacji wsparcia zgodnie z wartościami NM. Daje szansę na regularne omawianie sytuacji każdej osoby uczestniczącej.

Członkowie/inie zespołów wspierających mają kwalifikacje do pracy socjalnej, psychologiczne lub terapeutyczne, czasem psychoterapeutyczne. Tylko w dwóch programach zatrudnieni są eksperci przez doświadczenie. Z badania nie wynika, jaki jest udział pracowników z danymi kwalifikacjami w zespołach.

Prawie wszystkie programy zapewniają uczestnikom możliwość pobytu w mieszkaniu lub pokoju. Realizatorzy 5 programów dodatkowo zapewniają dofinansowanie do kosztów zamieszkania. Jest tak w programie, w którym realizator nie zapewnia mieszkania, ponieważ uczestnicy pozyskali je poza programem w ramach najmu socjalnego.

Formy wsparcia zapewniane w programach to przede wszystkim wsparcie w leczeniu uzależnień i dostępie do usług zdrowotnych, wsparcie socjalne lub asystenckie, psychologiczne i terapeutyczne oraz z zakresu integracji społecznej i zawodowej.

Osoby uczestniczące we wszystkich programach korzystają ze standardowych usług dostępnych w środowisku, przede wszystkim: leczenia psychiatrycznego, lekarza pierwszego kontaktu, leczenia uzależnień/szkodliwego używania substancji psychoaktywnych. Uczestnicy większości programów korzystają z pomocy finansowej w formie zasiłków z pomocy społecznej i na rzecz opłacenia kosztów mieszkaniowych oraz z pracy socjalnej i pogłębionej pracy socjalnej i konsultacji psychologicznych/terapeutycznych świadczonych poza programem.

Prawie 2/3 realizatorów ma trudności w pozyskaniu dla osób uczestniczących usług z zakresu psychiatrii, co jest bardzo niepokojące zważywszy na profil potrzeb osób uczestniczących. Oraz teoretyczne prawo do usług zdrowotnych każdego obywatela/ki, i deklarowany rozwój psychiatrii, w tym psychiatrii środowiskowej w Polsce.

Nikt nie zgłosił trudności w pozyskiwaniu usług pracy socjalnej i pogłębionej pracy socjalnej oraz pomocy finansowej świadczonej przez ośrodki pomocy społecznej czy w zakresie pomocy finansowej na koszty mieszkania. Nie zgłaszano też trudności w dostępie do lekarza pierwszego kontaktu.

Realizatorzy 5 programów deklarują, że osoby uczestniczące posiadają umowy uczestnictwa na „tak długo jak wyrażają taką potrzebę”. Same umowy i konkretne sformułowania, które to

gwarantują nie były przedmiotem badania. W pozostałych programach umowy uczestnictwa są ograniczone w czasie do roku lub „okresu realizacji projektu”, co nie gwarantuje stałości uczestnictwa i naraża na ryzyko braku poczucia bezpieczeństwa ontologicznego. Odrębnie badana była trwałość umów na dostęp do mieszkania – patrz niżej.

We wszystkich programach z jednym wyjątkiem stosowany jest jeden typ umowy gwarantującej dostęp do mieszkania dla każdego uczestnika. W większości programów zasady dysponowania mieszkaniem uregulowane są w umowach uczestnictwa. W dwóch programach podstawą do dysponowania lokalami przez uczestników jest umowa najmu socjalnego/na czas nieoznaczony z zasobów gminy/miasta. W żadnym programie nie jest stosowana umowa najmu z prywatnym właścicielem.

Choć w 5 programach okres uczestnictwa wynosi on „ile osoba potrzebuje”, to już w żadnym programie uczestnicy nie mają bezterminowych umów gwarantujących dostęp do mieszkania. Uczestnictwo może być bezterminowe, jednak pobyt w mieszkaniu już jest ograniczony w czasie. 75% osób uczestniczących jest w programach, w których dostęp do mieszkania zależy od okresu realizacji projektu, czyli jest projektowy a nie trwały, kolejne 20% ma zagwarantowany dostęp na rok, 4% na mniej niż rok. Może to stanowić poważne ograniczenie dla poczucia bezpieczeństwa ontologicznego - uczestnicy mają prawo czuć się jak w mieszkaniu treningowym, przejściowym a nie programie wg wartości NM.

Aż 7 realizatorów traktuje program jako usługą stałą, niezależną od projektów, 4 jako czasową „w ramach dotacji”. Główne źródło finansowania w 4 programach stanowiły środki samorządowe, również w 4 środki prywatne a w pozostałych fundusze unijne. W dwóch programach wykorzystywano środki rządowe/ministerialne jednak realizator żadnego nie wskazał ich jako główne źródło finansowania (od kilku edycji w Programie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej „Pokonać bezdomność” znajduje się priorytet dedykowany dofinansowaniu programów prowadzonych wg Najpierw mieszkanie – Housing First).

4 realizatorów zadeklarowało, że prowadzony przez nich program ma zapewnione finansowanie dłużej niż do końca 2027 r., czyli powyżej 2 lat. W tych programach uczestniczą aż 75% wszystkich osób uczestniczących.

Realizatorzy wiążą „zakończenie uczestnictwa z sukcesem” z usamodzielnieniem mieszkaniowym rozumianym jako przeprowadzka do lokalu, do którego osoba ma tytuł prawny (nie umowę pobytu z realizatorem programu) np. do lokalu miejskiego, w którym może zamieszkać jak „we własnym”. Dla części realizatorów sukces oznaczał dodatkowo

osiągnięcie przez osoby uczestniczące „samodzielności życiowej” oznaczającej sprawność i brak potrzeby intensywnego wsparcia. Takie definicje sukcesu są bardziej charakterystyczne dla programów mieszkań przejściowych niż NM. Tylko kilkoro realizatorów opisuje sukces w sposób charakterystyczny dla NM: *gdy uczestnik mówi nam, że nie potrzebuje już naszego wsparcia i jednocześnie my widzimy, że radzi sobie sam i on też tak uważa. Niektórzy dalej korzystają ze wsparcia instytucji ogólnodostępnych.*

Wskaźnik sukcesu zdefiniowany jako proporcja osób, które zakończyły programy z sukcesem do liczby osób, które uczestniczyły w programach od początku ich realizacji pomniejszonej o liczbę osób, które uczestniczą obecnie wynosi 79% (wg danych sumarycznych). Z analizy wyłączyliśmy programy funkcjonujące od 2025 r. Średni wskaźnik sukcesu dla 7 programów to 62% (po wykluczeniu programu z błędnie podanymi danymi i programów nowych).

Tylko w 3 programach wykonano badania ewaluacyjne, tylko jedno zostało opublikowane. W 4 programach wykonano specjalistyczne badania wierności Najpierw Mieszkanie, ale tylko jedno z nich zostało opublikowane. W pięciu programach nie wykonano ani badania efektywności ani badania wierności NM, tylko w 1 wykonano oba badania. Brak badania wierności jest zrozumiały w przypadku programów, których realizatorzy nie identyfikują z metodą Najpierw mieszkanie

Nastawienie obecnych realizatorów programów NM i wg wartości NM do ich kontynuacji jest pozytywne mimo wyzwań. Tylko jeden realizator zdecydował o zakończeniu programu, pozostali chcą utrzymać jego obecną formę lub wręcz rozszerzyć zakres/grupę docelową.

Jako główne bariery dla rozwoju programów wskazano:

- za niskie dotacje w stosunku do kosztów programu, krótkookresowość dotacji oraz zależność programu od okresu finansowania pojedynczego projektu
- trudności w pozyskiwaniu mieszkań indywidualnych
- wysokie koszty remontów udostępnionych mieszkań
- długie okresy oczekiwania i komplikacje w pozyskaniu mieszkania „docelowego” z zasobu miejskiego, jeśli programowe są udostępniane na czas realizacji projektu/usługi
- nierówne traktowanie uczestników programów organizacji pozarządowych w dostępie do mieszkań „docelowych”/miejskich
- trudności w dostępie do usług psychiatrii środowiskowej oraz usług zdrowotnych dla osób używających substancji psychoaktywnych szkodliwie w duchu redukcji szkód

- problemy z pozyskaniem pracowników wspierających/asystentów lub realizatorów części usługi polegającej na zapewnieniu wsparcia
- konkretne cechy sytuacji osób uczestniczących w programach w szczególności trudności osób z zaburzeniami psychicznymi w funkcjonowaniu w mieszkaniu, uzależnienie od substancji, opór wobec leczenia i brak motywacji.

Realizatorzy programów wiedzę o metodzie czerpią głównie od polskich ekspertów i podrechników. Mniej niż połowa korzysta ze źródeł zagranicznych, tylko dwoje uczestniczyło w szkoleniach zagranicznych. Można powiedzieć, że uczą się od osób, które dopiero co się nauczyły, są tylko kilka kroków przed nimi w wiedzy i doświadczeniu dot. metody NM.

Jako potrzebne wsparcie wskazują najczęściej: Szkolenia praktyczne dot. bezpośredniej pracy z uczestnikami obejmujące np. “omówienia przypadków”; szkolenia teoretyczne dot. aktualnych zasad organizowania programów NM; indywidualne konsultacje z ekspertami NM; sieciowanie/wymianę doświadczeń w Polsce.

SZCZEGÓŁOWE WYNIKI BADANIA

Metodologia

Badanie pt. “Badanie organizacji/instytucji prowadzących usługi mieszkaniowe połączone ze wsparciem terapeutycznym dla osób z dośw. bezdomności, w szczególności NM”, dalej nazywane w skrócie „badanie programów NM i wg wartości NM” zostało przeprowadzone na jesieni 2025 r. przez Fundację Najpierw Mieszkanie Polska we współpracy ze Stowarzyszeniem KLON JAWOR.

Fundacja Najpierw Mieszkanie Polska specjalizuje się w działaniach metodą NM, rzecznictwie i rozwoju metody w polskim kontekście w oparciu o międzynarodowe standardy. Jest m.in. wydawcą publikacji pt. „Najpierw mieszkanie – otwarty model zakończenia bezdomności” (2023) zawierającej wytyczne dla NM w Polsce. Stowarzyszenie Klon Jawor specjalizuje się w badaniach organizacji pozarządowych, które prowadzi od 1990 r. i jest liderem w tym obszarze w Polsce.

Podział zadań

W badaniu Fundacja NMP odpowiadała za projekt ankiety i listę wyjściową adresatów badania. Na liście znalazło się 13 obecnych realizatorów programów NM i programów uznanych przez FNMP za prowadzone lub inspirowane przynajmniej kilkoma, niekoniecznie wszystkimi wartościami konstytuującymi „Najpierw mieszkanie”. Niektórzy realizatorzy programów z listy wprost przyznają, że nie prowadzą programu NM tylko inny. Nie było to przeszkodą do objęcia programu badaniem – najważniejsze są wartości.

Stowarzyszenie KLON JAWOR odpowiadało za konsultację i ostateczną wersję ankiety, proces gromadzenia danych i opracowanie zestawienia danych surowych. Ankieta była anonimowa, respondenci nie podawali nazwy programu ani miasta. Fundacja NMP otrzymała zestawienie danych indywidualnych oraz podsumowanie w tabelach zbiorczych. Tabele zbiorcze zostały opublikowane na Portalu Najpierw Mieszkanie¹ oraz w załącznikach do niniejszego raportu, są dostępne dla każdego. Każdy może z nich skorzystać i interpretować zgodnie ze swoją perspektywą.

¹ <https://najpierwmieszkanie.org.pl/publikacje/artikel/badanie-uslug-nm-i-podobnych-2025/>

Cele badania

Głównym celem badania było zebranie podstawowych informacji ilościowych o uczestnikach programów unikając podwójnego liczenia, co było powodem skierowania ankiety tylko do obecnych realizatorów. Drugim celem było zebranie podstawowych informacji o głównych cechach programów m.in. wielkości i stabilności finansowania, kierunkowych wartościach, osobach uczestniczących, sposobach gwarantowania ciągłości uczestnictwa i prawa do mieszkania, badań ewaluacyjnych i wierności oraz perspektyw rozwoju.

Celem badania nie było dokonanie oceny, które z badanych programów to „prawdziwe” programy NM, a które nie. Celem badania było opisanie programów w sposób inspirujący do komentowania i dzielenia się perspektywami na rozwój NM w Polsce. Fundacja Najpierw Mieszkanie stoi na stanowisku, że wszystkie programy inspirowane lub realizujące wartości NM to programy, które zwiększają efektywność wsparcia oraz zakres wyboru wsparcia dla uczestników. Oczywiście programy wierne metodzie, jeśli zostało to ustalone w badaniu wierności z wykorzystaniem aktualnej skali wierności, dają gwarancję efektywności na poziomie 70-90% (Pleace et al., 2019; Wygnańska, 2023), co warto wziąć pod uwagę planując własny program.

Uczestnicy badania

W badaniu wzięło udział 11 z 13 wytypowanych realizatorów²: Warszawskie Centrum Integracji Integracyjna Warszawa w Warszawie, Centrum Pomocy Społecznej Dzielnicy Śródmieście im. A. Tymowskiego w Warszawie, Dzieło Pomocy św. Ojca Pio w Krakowie, Fundacja Zupa w Krakowie, Fundacja Najpierw Mieszkanie Polska w Warszawie, Towarzystwo Pomocy św. Brata Zarząd Główny we Wrocławiu, Fundacja Spe Salvi w Białymstoku, Fundacja Sarepta w Łodzi, Towarzystwo Pomocy św. Brata Alberta Koło Kaliskie w Kaliszu, Fundacja Leny Grochowskiej w Warszawie, dwie organizacje (brak zgody na publikację informacji o udziale).

Jest więcej realizatorów, którzy mają doświadczenie w pracy metodą NM niż objęci badaniem. Pierwsze programy pilotażowe przechodziły „z rąk do rąk”, czyli były prowadzone kolejno przez różne podmioty, zmieniał się też sposób ich finansowania. Na przykład w Warszawie, gdzie realizowane były dwa pierwsze pilotażowe programy NM finansowane ze środków

unijnych³ po ich zakończeniu kontynuacja jednego programu była finansowana w trybie dofinansowania zadania organizacji pozarządowej przez m.st. Warszawa (2022-2023), kolejne edycje w trybie zamówień publicznych (2023-2025).

Wśród organizacji nie objętych badaniem a posiadających istotne doświadczenie w pracy metodą NM i wg wartości NM należy wymienić wykonawców „usługi wsparcia opartej na metodzie Najpierw mieszkanie” w Warszawie na zlecenie Warszawskiego Centrum Integracji Integracyjna Warszawa m.st. Warszawa: Fundacja Zamieszkania, Fortior - Fundacja dla Wielu, Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta Koło Warszawskie, Stowarzyszenie Monar. Nie są to bezpośredni realizatorzy programów, dlatego nie byli objęci badaniem. Są to usługodawcy zapewniający część wsparcia – za proces kwalifikacji do programu, zapewnienie mieszkań, wyznaczenie zasad wsparcia i superwizję odpowiada realizator, czyli WCI i to realizator został zaproszony do udziału. Wymienić należy także Fundację Homo Sacer/Miser Art uczestniczącą w pilotażu (TPBA/OFRPB/Miasto Wrocław 2019-2022) i Fundację Fundusz Współpracy, lidera pilotażu w Warszawie (FFW/FNMP/m. st. Warszawa 2019-2023).

Liderem w rozwoju usług NM i wg wartości NM jest Warszawa, gdzie funkcjonuje największy samorządowy program oraz kilka prowadzonych przez inne instytucje. Cztery programy objęte badaniem, w tym największy są realizowane właśnie w Warszawie.

Wielkość programów

Wśród zbadanych programów jest 5 istniejących już co najmniej od pięciu lat: pierwszy od 2019 r., kolejne 4 od 2020 r. Dwa programy dopiero rozpoczynają działanie - powstały w 2025 r. (Pyt. 3). Ich realizatorzy już prowadzą kwalifikację uczestników, przygotowują mieszkania i szkolenia dla kadry w oparciu o środki i projekty, które mają się rozpocząć w najbliższym czasie.

³ W latach 2019-2023 realizowane były równolegle dwa projekty prowadzące pilotaże NM finansowane ze środków POWER: 1) „Najpierw mieszkanie – innowacyjne metody trwałego zakończenia bezdomności chronicznej”, lider Fundacja Fundusz Współpracy, partnerzy Fundacja Najpierw Mieszkanie Polska, Fundacja Y-Saatio z Finlandii i Biuro Polityki Lokalowej Miasto Stołeczne Warszawa (na rzecz 40 osób uczestniczących, w skrócie FFW/FNMP/YSAATIO/BPLWARSZAWA); 2) „Najpierw Mieszkanie – Housing First” lider Towarzystwo Pomocy św. Brata Alberta ZG, TPBA KW, TPBA OG, Ogólnopolska Federacja Rozwiązywania Problemu Bezdomności, Casas Primeiro z Portugalii, Miasto Wrocław, Miasto Gdańsk oraz Biuro Pomocy i Projektów Społecznych m.st. Warszawy (na rzecz 30 osób uczestniczących, w skrócie TPBA/Wrocław/Gdańsk/WarszawaBPiPS).

² Wskazani realizatorzy zgodzili się na opublikowanie informacji o ich udziale w badaniu

Programy pod względem wielkości można podzielić na 4 kategorie za punkt wyjścia przyjmując liczbę osób uczestniczących (Pyt. 12):

Tabela 1. Wielkość badanych programów	Liczba programów
Bardzo mały (2 – 4 osób uczestniczących)	5
Średni (9 – 13 osób)	3
Duży (20 – 37 osób)	2
Bardzo duży (137 osób)	1
Suma badanych programów	11

Warto zaznaczyć, że podmiotem w programie NM jest człowiek a nie mieszkanie. Określanie wielkości programu poprzez liczbę mieszkań np. „Program polega na obsłudze 50 mieszkań” świadczy o niezrozumieniu wartości NM. Do potrzeb ludzi dobierana powinna być liczba dostępnych mieszkań, kadra, rodzaj usług i poziom finansowania, a nie liczba uczestników do liczby mieszkań w dyspozycji realizatora.

Realizatorzy programów dysponują 172 mieszkaniami (Pyt. 23.). W 4 programach oferowane są wyłącznie mieszkania samodzielne, w 4 zarówno samodzielne jak i indywidualne pokoje z dostępem do części wspólnych dzielonych z innymi lokatorami, w 3 programach indywidualne pokoje z dostępem do wspólnych pomieszczeń (pyt. 24). W żadnym programie nie ma sytuacji współdzielenia jednej sypialni/pokoju przez uczestników (Pyt. 24) co jest mocną stroną programów i odróżnia je od większości programów mieszkań treningowych/wspieranych dla osób z doświadczeniem bezdomności w Polsce.

Kierunkowe wartości

Programy Najpierw mieszkanie konstytuują wartości. Uczestnicy badania byli proszeni o wskazanie sześciu wartości „najbliższych ich usługom” z zamkniętej listy szesnastu wartości. Na liście wskazano różne ujęcia wartości stosowane w polskich i zagranicznych podręcznikach NM. Autorzy podręczników stosują różne określenia na wartości o podobnym zakresie i wskazują różne liczby wartości kluczowych. W ankiecie zaproponowano wiele ujęć wartości, aby dać uczestnikom badania możliwość wybrania ujęcia z podręcznika, na podstawie którego pracują, najbliższego ich perspektywie (Pyt. 7.).

Na potrzeby analizy odpowiedzi zostały pogrupowane wg wytycznych dla wartości z „NM - otwarty model zakończenia bezdomności” (FNMP, 2023). Według tego podręcznika wyróżniamy sześć wartości hasłowo określanych jako: relacja, mieszkanie, decydowanie, zdrowienie, wspieranie, społeczność. Wyniki zaprezentowano w Tabeli 2.

Tabela 2. Kierunkowe wartości	Liczba realizatorów wartości
Poszanowanie decyzji lub wybór i kontrola po stronie uczestników	9
Docenianie zdrowienia w tym redukcja szkód w leczeniu uzależnień	8
Mieszkanie jako prawo lub oddzielenie mieszkania od wsparcia	7
Budowanie relacji wspierającej z uczestnikami	6
Wsparcie adekwatne do diagnozy lub zaplanowane wokół osoby lub tak długo jak osoba potrzebuje	6
Uczestnictwo w społeczności lub dostęp do usług w środowisku	5

Stwarzanie możliwości wyboru i poszanowanie decyzji uczestników było najczęściej wymienianą wartością. Tylko dwóch realizatorów nie wskazało jej jako jednej z kluczowych. Niemal równie ważna była praca metodą redukcji szkód w leczeniu uzależnień oraz w nurcie zdrowienia, czyli doceniania każdego kroku w drodze do pełniejszego zdrowia we wszystkich obszarach życia. Tytułowa wartość Najpierw mieszkanie, czyli prawo do mieszkania i oddzielenie mieszkania od wsparcia (np. nieusuwanie osoby z mieszkania w sytuacji porażki w leczeniu) okazała się kluczowa dla mniejszej, ale wciąż znaczącej liczby realizatorów – 7 z 11.

Program Najpierw mieszkanie konstytuuje sześć wartości łącznie i dla trojga realizatorów cały komplet był ważny. Realizatorom dwóch programów najbliższe były jedynie 3 wartości.

Pokazuje to istotne zróżnicowanie badanych programów pod kątem kierunkowych wartości NM. Pytanie w jakim stopniu częstsze stawianie na „decydowanie” niż na „mieszkanie jako prawo” wynika z przekonania, że jest to wartość ważniejsza i można efektywnie wspierać nie zapewniając mieszkania jako prawa – wbrew idei NM – a na ile z konieczności dostosowania się do okoliczności. Wiadomo, że ciężko jest pozyskać mieszkania, teoretycznie łatwiej i taniej jest pozyskać kadrę o kwalifikacjach umożliwiających wspieranie ludzi w oparciu o ich decyzje. Z drugiej strony, to właśnie brak wykwalifikowanej kadry może być barierą dla traktowania mieszkania jako prawa. Zasada „używasz alkoholu – musisz opuścić mieszkanie” jest zerojedynkowa i jej stosowanie wydaje się łatwiejsze niż praca psychologiczna nad uwewnętrznieniem przez osobę uczestniczącą tej zasady jako ważnej dla niej samej, a nie warunkującej pobyt w programie.

Osoby uczestniczące

Liczba osób uczestniczących

Ustalenie liczby unikalnych uczestników programów NM i wg wartości NM w Polsce było głównym celem badania. Takie dane były wcześniej publikowane tylko dla pojedynczych programów lub pilotaży poszczególnych organizacji, nie było danych ogólnokrajowych.

W badaniu zadaliśmy dwa pytania: o liczbę osób obecnie uczestniczących w programach (Pyt. 12) oraz liczbę osób uczestniczących od początku ich realizacji (Pyt. 13.). Ustalone liczby zaprezentowano w tabeli 3.

Tabela 3. Liczba osób uczestniczących obecnie	K	M	IN	Razem
Osoby obecnie korzystające z usługi	54	186	0	240

Próbując ustalić liczbę osób uczestniczących w programach od początku ich realizacji natrafiliśmy na trudność, ponieważ niektórzy realizatorzy odpowiedzieli w ankiecie inaczej niż pytaliśmy wskazując liczbę osób uczestniczących od początku niższą niż uczestniczących obecnie. Jest to prawdopodobnie pomyłka w wypełnianiu ankiety (1 program). Mogło to nieco zmniejszyć liczbę osób uczestniczących w programach.

Dla stworzenia pełnego obrazu skali uczestnictwa dodaliśmy do liczby uzyskanej w badaniu liczbę uczestników programów pilotażowych z Warszawy, które już zostały zakończone i nie są obecnie realizowane (FFW 2019-2023, TPBA 2019-2022) (Tabela 4.). Liczby ustalono na podstawie informacji z monitoringu wdrożenia programu (FNMP, 2023) i informacji publikowanych przez realizatora drugiego zakończonego pilotażu (TPBAKW/OFRPB/M. st. Warszawa).

Tabela 4. Liczba osób uczestniczących od początku realizacji programów	K	M	IN	Razem
Osoby korzystające z usługi od początku jej realizacji	111	334	0	445
Osoby uczestniczące w pilotażu w Warszawie FFW 2019-23				37
Osoby uczestniczące w pilotażu w Warszawie TPBA KW 2019-21				12
Razem				494

Nie można wykluczyć, że liczba osób uczestniczących w programach od początku ich realizacji jest nieco zawyżona, ponieważ część uczestników mogła przechodzić z programu do programu wraz ze zmianą jego realizatora. Dla przykładu, w programie Ambiwalecja FNMP uczestniczą osoby, które były wcześniej uczestnikami projektu pilotażowego FFW oraz usługi świadczenia wsparcia opartej na metodzie NM m.st. Warszawy.

Podsumowując, w programach NM i wg wartości NM obecnie uczestniczy 240 (54K, 186M). W sumie od początku realizacji programów w Polsce uczestniczyły w nich 494 osoby z czego 445 (111K, 334M) potwierdzono w badaniu FNMP. Wśród uczestników nie ma i nie było żadnej osoby o płci nienormatywnej, ustalona proporcja kobiet do mężczyzn to 1 do 3 (25%K, 75%M).

Profil potrzeb osób uczestniczących

W badaniu pytano realizatorów o potrzeby obecnych uczestników pod kątem cech charakteryzujących profil uczestników programów NM (Pyt. 9). Celem było ustalenie poziomu intensywności potrzeb wg wytycznych NM (nie dążyliśmy do uzyskania kompleksowego obrazu wszystkich potrzeb uczestników). Jest to istotna cecha programów NM determinująca formułę zespołu wspierającego, który w programie powinien funkcjonować.

Z badania wynika, że w większości programów są osoby o obydwu profilach intensywności potrzeb. We wszystkich są uczestnicy/czki o cechach wskazujących na wysoką intensywność potrzeb (Tabela 5.), czyli:

- z doświadczeniem bezdomności długotrwałej powyżej 3 lat (10 programów) a nawet powyżej 10 lat (8 programów)
- ze zdiagnozowanymi poważnymi zaburzeniami psychicznymi np. schizofrenią, zaburzeniami osobowości "borderline", chorobą dwubiegunową, w stanach psychotycznych] (7 programów)
- szkodliwie używające alkoholu (10 programów), narkotyków (5 programów)

Według wytycznych „NM - otwarty model zakończenia bezdomności” (2023) taki profil potrzeb uczestników jest wskazaniem do zapewnienia wsparcia w formule zespołowo terapeutycznej (FNMP, 2023). W tej formule do pracy z jednym uczestnikiem musi być przygotowany cały zespół, każdy jego członek/członkini powinna znać sytuację każdego uczestnika i być gotowa do pracy z nim. Łączne kwalifikacje członków zespołu i usług pozyskiwanych z zewnątrz muszą odpowiadać na wszystkie potrzeby m.in. zdrowia psychicznego, psychologiczne, fizyczne, socjalne.

Tabela 5. Programy, w których uczestniczą osoby o potrzebach intensywnych	Liczba programów
Osoby z doświadczeniem bezdomności powyżej 3 lat do 10 lat	10
Osoby z doświadczeniem bezdomności pow. 10 lat	8
Osoby żyjące aktualnie "na ulicy" i "w miejscach niemieszkalnych"	7
Osoby ze zdiagnozowanymi poważnymi zaburzeniami psychicznymi np. schizofrenią, zaburzeniami osobowości "borderline", chorobą dwubiegunową, w stanach psychotycznych	7

Osoby używające alkoholu szkodliwie (uzależnione) ⁴	10
Osoby używające narkotyków szkodliwie (uzależnione) ⁵	5

W części programów uczestniczą także osoby o potrzebach określanych jako mniej intensywne: bez zaburzeń psychicznych, z lżejszymi zaburzeniami np. depresją, stanami lękowymi i o krótszym doświadczeniu bezdomności do 3 lat (Tabela 6).

Tabela 6. Programy, w których uczestniczą osoby o potrzebach mniej intensywnych	Liczba programów
Osoby z doświadczeniem bezdomności do 3 lat	5
Osoby przebywające w placówkach	6
Osoby z lżejszymi zaburzeniami psychicznymi np. depresją, zaburzeniami lękowymi, innymi	8
Osoby nie posiadające zaburzeń psychicznych	3
Osoby używające alkoholu szkodliwie (uzależnione) ⁶	10
Osoby używające narkotyków szkodliwie (uzależnione) ⁷	5

Pytaliśmy realizatorów także o profil potrzeb osób uczestniczących, na które w programie nie są w stanie odpowiedzieć i z jakimi nie kwalifikują osób do udziału (Pyt. 10). Wskazano pojedyncze powody wykluczeń np. niesamodzielność wynikającą z niepełnosprawności i ostrych stanów zagrażających życiu (3 programy), poważne zaburzenia psychiczne wymagające hospitalizacji (2 programy), posiadanie pod opieką dzieci (1 program), brak możliwości starania się o pomoc mieszkaniową gminy (2 programy) oraz osoby nie będące w kryzysie bezdomności (1 program).

Podsumowując w polskich programach uczestniczą osoby, które pod względem wytycznych międzynarodowych i „NM – otwarty model zakończenia bezdomności” należą do grupy o potrzebach intensywnych, wymagających wsparcia specjalistycznego, zespołowo terapeutycznego, z obszaru zdrowia psychicznego. W badaniu nie ustalono jaki jest odsetek osób o takim profilu w danym programie, wiadomo, że w większości uczestniczą też osoby o niższym profilu potrzeb.

⁴ Szkodliwe używanie alkoholu i/lub narkotyków nie determinuje jednoznacznie intensywności potrzeb, dlatego zostało wymienione w obydwu tabelach. Natomiast wg wytycznych, jeśli osoba używa w sposób bezpośredni zagrażający jej życiu, oznacza to wysoką intensywność potrzeb.

⁵ j.w.

⁶ j.w.

⁷ j.w.

Zróźnicowanie grupy uczestników poszczególnych programów pod względem poziomu intensywności potrzeb, może oznaczać dla realizatorów konieczność elastycznego dostosowywania formuły zespołu wspierającego i tworzenia zespołów „hybrydowych” pracujących z niektórymi uczestnikami „asystencko” z innymi zespołowo terapeutycznie. Zespoły muszą się dostosowywać, znajdować rozwiązania pomiędzy klasycznymi AWS i IZP opisanymi w podręczniku źródłowym przez S. Tsemberisa (2010).

Wsparcie

Intensywność wsparcia na jaką może liczyć osoba uczestnicząca

Większość zespołów wspierających współtworzy od 2 do 5 pracowników/czek (8 programów). W 3 pozostałych programach zespoły składają się z 7, 11 i 20 osób (Pyt. 17).

Wymiar zatrudnienia poszczególnych pracowników nie był przedmiotem badania. Pytaliśmy natomiast o to, ilu uczestników przypada na równowartość pełnego wymiaru zatrudnienia (cały etat) (Pyt. 18). W 7 programach pełny wymiar zatrudnienia oznacza pracę z maksymalnie 5 osobami uczestniczącymi, w 3 nie przekracza 10 osób. W największym programie przelicznik jest nieco wyższy – powyżej 10 uczestników na pracownika/czkę.

Oznacza to, że wsparcie świadczone przez zespoły osobie uczestniczącej może być bardzo intensywne. Każdy uczestnik siedmiu programów może liczyć średnio tygodniowo na 8 godzin pracy pracownika na jego rzecz, w trzech programach na średnio 4 godziny.

W większości programów spotkania zespołów wspierających (Pyt. 20) odbywają się raz w tygodniu (często) w dwóch małych programach wspierających do 4 osób raz na dwa tygodnie, w jednym kilka razy w tygodniu (liczba uczestników/czek powyżej 30 osób). Taka częstotliwość spotkań w zestawieniu z liczbą uczestników/czek stanowi dobrą postawę do koordynacji wsparcia zgodnie z wartościami NM. Daje szansę na regularne omawianie przez zespół sytuacji każdej osoby uczestniczącej.

Zakres wsparcia – kwalifikacje, formy wsparcia i usługi z zewnątrz

W badaniu zakres wsparcia, na które zdaniem realizatorów mogą liczyć uczestnicy określano pytając o kwalifikacje kadry, zdefiniowane jako kwalifikacje pracowników mających najwięcej kontaktów z uczestnikami (pyt. 19), formy wsparcia zapewniane w programie (pyt. 1) oraz usługi jakie realizator pozyskuje dla uczestników spośród usług dostępnych w środowisku, poza programem (Pyt. 21).

W 9 programach pracownicy prowadzący pracę z uczestnikami – mający najwięcej kontaktów z nimi - **posiadają kwalifikacje** pracowników/czek socjalnych. Również w 9 kwalifikacje psychologów/terapeutów, w 4 programach kwalifikacje psychoterapeutów. Tylko w dwóch zatrudnieni są eksperci przez doświadczenie (Pyt. 19). Zgłoszono też takie kwalifikacje jak pedagogika resocjalizacyjna, pedagogika i „wyższe kierunki społeczne”.

Z badania nie wynika, jaki jest udział pracowników z danymi kwalifikacjami w zespołach. Może być tak, że zespół 4 osobowy tworzy 3 pracowników/czek socjalnych i jeden psycholog/terapeuta lub odwrotnie. Np. w Programie Ambiwalencja FNMP wszyscy pracownicy wspierający posiadają kwalifikacje psychologów/żek i/lub terapeutów, nie ma żadnego/nej pracowniczki socjalnej. Pytanie to wymagałoby pogłębienia w badaniu umożliwiającym zastosowanie dłuższej ankiety.

Formy wsparcia zapewniane w programach to przede wszystkim wsparcie w leczeniu uzależnień i dostępie do usług zdrowotnych (wszystkich 11 programów), wsparcie socjalne lub asystenckie, psychologiczne i terapeutyczne (10) i z zakresu integracji społecznej i zawodowej (10). W 2/3 programów świadczone jest wsparcie w dostępie do usług edukacyjnych (7).

Prawie wszystkie programy zapewniają uczestnikom możliwość pobytu w mieszkaniu lub pokoju. Realizatorzy 5 programów zapewniają dofinansowanie do kosztów zamieszkania. Jest tak w programie, w którym realizator nie zapewnia mieszkania, ponieważ uczestnicy pozyskali je poza programem w ramach najmu socjalnego (Pyt. 1). W tej sytuacji w pełni realizowana jest zasada NM „oddzielenia mieszkania od wsparcia” – realizator programu po prostu nie ma prawnej możliwości wypowiedzenia pobytu w mieszkaniu, uczestnicy są „na swoim”. Realizator może natomiast wesprzeć podtrzymanie tytułu prawnego do lokalu dofinansowując czynsz, media i utrzymanie standardu w chwili zagrożenia trwałości najmu.

Według realizatorów uczestnicy **wszystkich programów** korzystają ze standardowych usług dostępnych w środowisku (Pyt. 21). Należą do nich przede wszystkim leczenie psychiatryczne i lekarz pierwszego kontaktu (11) i leczenie uzależnień/szkodliwego używania substancji psychoaktywnych (10). Uczestnicy większości programów korzystają z systemowej pomocy finansowej w formie zasiłków z pomocy społecznej i na rzecz opłacenia kosztów mieszkaniowych (9). Również w większości programów (8) uczestnicy korzystają z pracy socjalnej i pogłębionej pracy socjalnej oraz konsultacji psychologicznych/terapeutycznych świadczonych przez instytucje inne niż program.

Korzystanie przez osoby uczestniczące właściwie we wszystkich programach z usług zewnętrznych wobec programu może oznaczać dwie sytuacje:

- dbałość realizatora o dobrą integrację ze środowiskiem zgodnie z wartością NM „społeczność” oraz niezależnianie osoby uczestniczącej od programu, co pozytywnie przekłada się na jakość życia po zakończeniu udziału w programie lub
- konieczność korzystania z usług na zasadach ogólnych z braku możliwości zapewnienia kompletu usług adekwatnych do potrzeb w ramach programu.

W drugiej sytuacji nie wiadomo, czy osoby korzystające z usług zewnętrznych mają do nich dostęp zgodnie z wartościami NM m. in. w chwili, w której zdecydują, że z danej formy wsparcia chcą skorzystać np. pójść po 20 latach na pierwszą konsultację do psychiatry.

Usługi trudne do pozyskania

Odpowiedź na tę wątpliwość znajdujemy w pytaniu o trudności w pozyskaniu usług zewnętrznych dla uczestników (Pyt. 22). Prawie 2/3 realizatorów (7 programów) wskazało właśnie na leczenie psychiatryczne.

Jest to niepokojące, ponieważ jednocześnie jak wykazało badanie leczenie psychiatryczne nie jest formą wsparcia świadczoną w programach bezpośrednio (Pyt. 1) a wśród uczestników są osoby z poważnymi lub lżejszymi zaburzeniami zdrowia psychicznego (Pyt. 9). Zapewnienie leczenia jest konieczne, jeśli wsparcie ma być adekwatne do potrzeb uczestników (wartość NM „wspieranie”).

Troje realizatorów wskazało na trudności w pozyskaniu dla uczestników dostępu do leczenia szkodliwego używania substancji/uzależnień, po jednym na ograniczeniu w dostępie do konsultacji psychologicznych/terapeutycznych i trudności w pozyskiwaniu pomocy rzeczowej od organizacji pozarządowych.

Nikt nie zgłosił trudności w pozyskiwaniu usług pracy socjalnej i pogłębionej pracy socjalnej oraz pomocy finansowej świadczonej przez ośrodki pomocy społecznej czy w zakresie pomocy finansowej na koszty mieszkania. Nie zgłaszano też trudności w dostępie do lekarza pierwszego kontaktu, doradztwa zawodowego, choć jeden realizator wskazał na trudności w zapewnieniu usług ze strony urzędu pracy.

Gwarancja trwałości uczestnictwa

Ciągłość i bezpieczeństwo ontologiczne

Zgodnie z wartościami NM kluczową zasadą w pracy z uczestnikami jest trwałość wsparcia i jego dostępność tak długo, jak osoby uczestniczące potrzebują. Poczucie stabilności jest warunkiem efektywności pracy wspierającej od samego początku. Istotą programu NM jest zapewnienie poczucia bezpieczeństwa ontologicznego, czyli stałości i przewidywalności otoczenia społecznego i materialnego dla uczestników (Padgett, 2007).

Nie chodzi o to, co realizator planuje, w co wierzy i uważa, że się wydarzy np. pozyska następny grant, przedłużony zostanie okres finansowania projektu tylko o to, jak trwałość uczestnictwa postrzega, w co wierzy i do czego jest przekonana osoba uczestnicząca. Respondentami w tym badaniu nie były osoby uczestniczące, które przede wszystkim należałoby zapytać jak stabilnie się czują jako najemcy mieszkań, lub „bytujący” w nich i korzystający ze wsparcia.

Za wskaźniki trwałości uczestnictwa przyjęto deklarowany przez realizatorów programów okres na jaki podpisywane są umowy uczestnictwa oraz rodzaj i okres umów gwarantujących dostęp do mieszkania.

Realizatorzy 5 programów (Pyt. 11) zadeklarowali, że umowy uczestnictwa podpisywane są na „tak długo jak uczestnicy wyrażają taką potrzebę”. Same umowy i konkretne sformułowania, które to gwarantują nie były przedmiotem badania.

W 3 programach stosowane są roczne umowy, czyli ograniczone w czasie, co formalnie nie gwarantuje trwałości. Osoby uczestniczące mają dokument, w którym jest zapisane, że uczestnictwo trwa rok. W kolejnych trzech programach okres uczestnictwa jest zdefiniowany w odniesieniu do okresu finansowania projektu, w jednym z zaznaczeniem zobowiązania realizatora do zapewniania wsparcia zgodnie z wartościami NM, co w domyśle ma oznaczać „tak długo jak osoba potrzebuje”. Nie musi to być jednak jasne dla uczestników i nie jest potwierdzone dokumentem:

- *„W porozumieniu jest informacja, że prowadzimy program, który jest dofinansowany ze środków projektu określonego datą rozpoczęcia i zakończenia. Nigdzie jednak nie jest napisane, że wsparcie ustaje z datą zakończenia dofinansowania. Organizacja zobowiązuje się do objęcia wsparciem zgodnie z wartościami NM.”*
- *„Czas realizacji usługi przez wybranego Wykonawcę”*

- *„Umowy zawierane są na czas dysponowania lokalami na podstawie rocznego porozumienia o współpracy z jednostką udostępniającą lokale na rzecz projektu, najczęściej są to roczne umowy, przedłużane w momencie przedłużenia porozumienia między jednostkami.”*

Uzależnienie okresu uczestnictwa od okresu realizacji projektu czy dysponowania lokalami przez realizatora prawdopodobnie wynika z realiów finansowania tego rodzaju zadań publicznych w Polsce. Niewątpliwie jednak może to ograniczać poczucie bezpieczeństwa ontologicznego uczestników, którzy na papierze mają czarno na białym datę zakończenia i muszą zaufać, że wsparcie jakimś cudem będzie kontynuowane. Są to osoby z doświadczeniem długotrwałej bezdomności, których dotychczasowe przeżycia mają prawo ograniczać ich zaufanie do instytucji wspierających.

Prawo do mieszkania – typ umowy

Gwarancję prawa do mieszkania badano pytając o typ oraz okres umowy, na podstawie której osoba uczestnicząca dysponuje mieszkaniem (Pyt. 25, 25a i 26). W większości programów (8) uczestnicy posiadają „umowy uczestnictwa w programie”, w których zasady dysponowania mieszkaniem są uregulowane. W 4 z tych programów stosowane są jednocześnie „umowy pobytu w mieszkaniu”. W jednym programie stosowana jest umowa użyczenia lokalu mieszkalnego.

Co ciekawe, w żadnym programie nie jest stosowana umowa najmu z prywatnym właścicielem. To sytuacja, w której uczestnik/czka posiada własną bezpośrednią umowę najmu z właścicielem lokalu, który nie jest realizatorem programu. Taki właśnie rodzaj umowy jest często stosowany w programach amerykańskich. W dwóch programach podstawą do dysponowania lokalami przez uczestników jest umowa najmu socjalnego/na czas nieoznaczony z zasobów gminy/miasta. Oznacza to, że realizatorzy nie są stroną decydującą bezpośrednio o prawie do mieszkania uczestnika, gwarantem tego prawa jest w tym przypadku gmina i są to gwarancje i zasady takie same jak dla wszystkich lokatorów miejskich, niezależne od projektu, okresu finansowania programu itd.

We wszystkich programach z jednym wyjątkiem stosowany jest jeden typ umowy dla każdego uczestnika.

Prawo do mieszkania – okres umowy

W ponad połowie programów (6) okres umów mieszkaniowych jest określony na 12 miesięcy, w 1 na mniej niż 12 miesięcy, a w 4 na czas trwania projektu/usługi. **Choć jak pokazały odpowiedzi na pytanie o okres umów uczestnictwa (Pyt. 11) w 5 programach wynosi on tyle „ile osoba potrzebuje”, to już w żadnym programie uczestnicy nie mają bezterminowych umów gwarantujących dostęp do mieszkania.** Uczestnictwo może być bezterminowe, jednak pobyt w mieszkaniu już jest ograniczony w czasie.

Patrząc na okres umów gwarantujących pobyt w mieszkaniu od strony liczby uczestników (Tabela 7) można powiedzieć, że **zdecydowana ich większość, czyli 75% osób jest w programach, w których dostęp do mieszkania zależy od okresu realizacji projektu**, czyli jest projektowy a nie trwały, kolejne 20% ma zagwarantowany dostęp na rok, 4% na mniej niż rok.

Tabela 7. Dominujący okres trwania umowy na dostęp do mieszkania dla osób uczestniczących	Liczba programów	Liczba / odsetek uczestników
umowy na czas określony poniżej 12 miesięcy	1	10 / 4%
umowy na czas określony 12 miesięcy, średnio 12 miesięcy	6	49 / 20%
umowa na czas trwania projektu/usługi	4	181 / 75%
umowa bezterminowa na czas nieokreślony	0	0 / 0%

Może to stanowić poważne ograniczenie dla poczucia trwałości najmu i bezpieczeństwa ontologicznego. Uczestnicy mają prawo czuć się jak w mieszkaniu treningowym, przejściowym, bo to właśnie jest cecha takiej usługi – ograniczenie w czasie podczas gdy istotą NM jest właśnie brak tego ograniczenia (postrzegany przez uczestnika od początku uczestnictwa, nie przez realizatora).

Trwałość finansowania programów

Aby zbadać trwałość programów od strony finansowej pytano realizatorów czy traktują je projektowo czy jako usługę stałą (Pyt. 2) i tutaj aż 7 realizatorów odpowiedziało, że program jest dla nich usługą stałą, niezależną od projektów, 4 że czasową „w ramach dotacji”. Pytano także o źródła finansowania i okres na jaki jest zapewnione (Pyt. 4,5,6).

Główne źródło finansowania (Pyt. 4, 5) w 4 programach stanowiły środki samorządowe, również w 4 środki prywatne, darowizny od osób fizycznych i firm. W pozostałych 3 programach były to fundusze unijne. Choć w dwóch programach wykorzystywano środki rządowe/ministerialne to realizator żadnego programu nie wskazał ich jako główne źródło finansowania. Jak wiadomo od kilku edycji Programu Ministry Rodziny, Pracy i Polityki

Społecznej „Pokonać bezdomność” (biblio np. MRPiPS 2025, 2024) jest priorytet dedykowany dofinansowaniu programów prowadzonych wg Najpierw mieszkanie – Housing First. Realizator jednego programu wskazał wolontariat jako jedno ze źródeł.

Aż 4 realizatorów zadeklarowało, że prowadzony przez nich program ma zapewnione finansowanie dłużej niż do końca 2027 r., czyli powyżej 2 lat. W tych programach uczestniczy aż 75% wszystkich osób uczestniczących. Uczestnicy 5 programów stanowiący 15% wszystkich osób uczestniczących są w programach o finansowaniu zapewnionym na rok do dwóch lat. 9% osób jest w programach, które się kończą.

Tabela 8. Na jaki okres usługa ma zapewnione finansowanie	Liczba programów	Liczba/odsetek uczestników
Tylko do końca 2025/0 lat	2	22 / 9%
Do końca 2026/1 rok	3	15 / 6%
Do połowy/końca 2027/1,5 roku – 2 lata	2	22 / 9%
Dłużej niż do końca 2027/powyżej 2 lat	4	181 / 75%

Warto zauważyć, że według wartości NM uczestnicy powinni od samego początku uczestnictwa mieć zagwarantowany pobyt w mieszkaniu i wsparcie tak długo jak tego potrzebują. Badania pokazują (np. model FNMP), że okres uczestnictwa, który w praktyce większości osób pozwala na udane zakończenie udziału w programie wynosi 2 lata. **W tym świetle fakt, że aż 75% obecnych uczestników jest w programach, które mają zapewnione finansowanie powyżej dwóch lat jest dobrym znakiem, jeśli tylko oni wiedzą, że właśnie tyle czasu w programie mają zagwarantowane.**

Efektywność

W badaniu zapytaliśmy realizatorów o to, jak rozumieją zakończenie programu z sukcesem przez osobę uczestniczącą (Pyt. 15) oraz ile osób zakończyło ich programy właśnie w taki sposób (Pyt. 14). Pytanie o definicję sukcesu było otwarte, bez żadnej kafeerii, każdy realizator mógł swobodnie opisać swoją perspektywę.

Sukces jakościowo

Prawie wszyscy realizatorzy (10) wiążą „zakończenie uczestnictwa z sukcesem” z usamodzielnieniem mieszkaniowym rozumianym jako przeprowadzka do lokalu, do którego osoba ma tytuł prawny (nie umowę pobytu z realizatorem programu) np. do lokalu miejskiego (najem socjalny lub na czas nieoznaczony), w którym może zamieszkać jak „we własnym”.

„Osoba idąca na swoje: mieszkanie socjalne, komunalne...”
 „Przeprowadzenie się do lokalu, do którego osoba ma prawo.”
 „Zamieszkanie we własnym mieszkaniu.”

Niżej znajdują się dwie definicje sukcesu, które w kontekście wartości Najpierw mieszkanie warto ze sobą zestawiać. Jedna jest bardziej charakterystyczna dla klasycznych programów mieszkań przejściowych, w których pobyt jest narzędziem przygotowującym osoby do późniejszej samodzielności. Druga jest bardziej charakterystyczna dla NM:

„Osoba idąca na swoje: mieszkanie socjalne, komunalne lub na wynajęte. Ma pracę lub emeryturę, rentę. Jest samodzielną i sprawna. Korzystająca z różnych form wsparcia w społeczności lokalnej - szkolenia, warsztaty, festyny.”

„Zakończenie usługi z sukcesem jest wtedy, gdy uczestnik mówi nam, że nie potrzebuje już naszego wsparcia i jednocześnie my widzimy, że radzi sobie sam i on też tak uważa. Niektórzy dalej korzystają ze wsparcia instytucji ogólnodostępnych.”

Dla siedmiorga realizatorów sukces oznaczał dodatkowo osiągnięcie przez osoby uczestniczące „samodzielności życiowej” oznaczającej sprawność i brak potrzeby intensywnego wsparcia. Pojawiały się odpowiedzi podkreślające, iż brak potrzeby ma być wyrażony przez osobę uczestniczącą, że „chce radzić sobie sama”, „sytuacja osoby polepszyła się w jej ocenie” oraz z drugiego końca kontinuum, że „Uczestnik nie wymaga już intensywnego wsparcia” (nie jest jasne kto stwierdza czy wymaga czy nie).

Dla pięciorga realizatorów ważne było podjęcie i utrzymanie pracy przez uczestników/czki rozumiane również jako posiadanie stałego dochodu: „Ma pracę lub emeryturę”. Wskazano także na „Utrzymanie abstynencji, zatrudnienia, niezależność od instytucji.”

W kontekście wartości Najpierw mieszkanie przedstawione definicje sukcesu są bardzo ciekawe. Istotą NM jest stworzenie osobie uczestniczącej od początku uczestnictwa poczucia, że jest „na swoim”, „u siebie” w lokalu, z którego korzystanie jest jej prawem niezależnym od postępów w leczeniu. Nie jest to efekt wsparcia, tylko warunek jego rozpoczęcia.

Fakt, iż prawie wszyscy realizatorzy uczestniczący w badaniu uznają przeniesienie się do lokalu niezależnego od programu za sukces kończący uczestnictwo może oznaczać dwie sytuacje. Z jednej strony niezrozumienie istoty NM, którą jest stworzenie osobom uczestniczącym możliwości pobytu w mieszkaniu na zasadzie prawa od samego początku. Jest to zrozumiałe w przypadku realizatorów programów, którzy wprost zaznaczają, że nie prowadzą programów NM tylko (w ocenie FNMP) realizują niektóre wartości NM. W przypadku programów deklarujących się jako NM świadczy to o niezrozumieniu istoty metody.

Z drugiej strony, za takim rozumieniem sukcesu może stać sytuacja, w której osoby uczestniczące czują się „u siebie” bez względu na rodzaj umowy gwarantującej pobyt w lokalu. Perspektywa osób uczestniczących nie była przedmiotem badania ani jego celem nie było dokonywanie oceny, czy badane programy to NM czy nie. Celem było opisanie programów słowami realizatorów. Każdy definiuje sukces po swojemu do czego ma pełne prawo i co jako realizator badania w pełni szanujemy i doceniamy fakt podzielenia się perspektywą.

Sukces ilościowo

Realizatorzy programów deklarowali informację o tym, ile osób uczestniczących zakończyło uczestnictwo z sukcesem według definicji realizatora opisanej wyżej. W tabeli 9. dane te zestawiliśmy z informacją o łącznej liczbie osób uczestniczących w programach obecnie oraz od początku uczestnictwa, aby zaproponować „wskaźnik sukcesu”.

Wskaźnik sukcesu zdefiniowaliśmy jako proporcję osób, które zakończyły programy z sukcesem do liczby osób, które uczestniczyły w programach od początku ich realizacji pomniejszonej o liczbę osób, które uczestniczą obecnie. Założyliśmy, że skoro ktoś jest uczestnikiem/czką to pytanie o zakończenie uczestnictwa z sukcesem czy bez jest niezasadne. Z analizy wyłączyliśmy dwa programy, które rozpoczęły się w 2025 r. uznając, że pytanie o sukces jest również bezzasadne. Ustalając wskaźnik dla danych sumarycznych z pozostałych uzyskujemy 79%.

Tabela 9. Wskaźnik sukcesu dla programów	Liczba osób
Osoby uczestniczące obecnie	235
Osoby uczestniczące od początku realizacji programu	435
Osoby uczestniczące, które zakończyły z sukcesem	158
Proporcja - osoby uczestniczące od początku realizacji programu z wyłączeniem osób uczestniczących obecnie	200
WSKAŹNIK SUKCESU	79%

Próbując ustalić wskaźnik na poziomie indywidualnych programów natrafiliśmy na trudność, ponieważ niektórzy realizatorzy opowiedzieli inaczej niż pytaliśmy np. wskazując liczbę osób, które zakończyły program z sukcesem wyższą od liczby osób, które już nie uczestniczą w programie np. obecnie 20, od początku 13, z sukcesem 15 lub 37/110/80 (liczba osób uczestniczących obecnie z definicji nie może być mniejsza niż uczestniczących od początku, a liczba osób które zakończyły z sukcesem nie może być większa niż liczba osób, które zakończyły uczestnictwo w ogóle). Prawdopodobnie jest to pomyłka w wypełnianiu ankiety. Wskaźniki sukcesu dla 7 pozostałych programów zaprezentowano w tabeli 10. Średni wskaźnik to 62%.

Tabela 10.	Programy						
Liczba osób uczestniczących obecnie	3	10	13	4	9	2	137
Liczba osób uczestniczących od początku realizacji programu	4	15	27	7	15	13	231
Liczba osób uczestniczących, które zakończyły z sukcesem	1	2	13	1	3	9	34
WSKAŹNIK SUKCESU – średnio 62%	100	40	93	33	50	82	36

Ważnym pytaniem jest co się stało z osobami, które zdaniem realizatorów zakończyły program, ale bez sukcesu. Gdzie są teraz? Jeśli program nie okazał się rozwiązaniem dla nich to z jakiego powodu? Co w programie nie zadziałało? Jakich usług zabrakło, aby w pełni odpowiedzieć na diagnozę uczestników?

Badania ewaluacyjne i wierności programów

W klasycznych programach Najpierw mieszkanie wykonuje się badania ewaluacyjne oraz badania wierności. Są to dwa odrębne badania. Badania ewaluacyjne służą określeniu efektywności programu mierzonej zmianą w sytuacji osób uczestniczących i są to zwykle badania ewaluacyjne. Badania wierności to specjalistyczne badania dotyczące programów NM, których celem jest określenie poziomu zgodności programu z międzynarodowymi wytycznymi dla NM. Pośrednio badania wierności pozwalają na określenie efektywności, ponieważ wiadomo, że programy o wysokiej wierności osiągają określoną wysoką efektywność od 70 do 90%.

Badania ewaluacyjne

Tylko w 3 programach wykonano badania ewaluacyjne (Pyt. 27), tylko jedno zostało opublikowane (Pyt. 32). W 4 programach wykonano specjalistyczne badania wierności Najpierw Mieszkanie (Pyt. 27), ale tylko jedno z nich zostało opublikowane (Pyt. 30). **W pięciu programach nie wykonano ani badania efektywności ani badania wierności NM**, tylko w 1 wykonano oba badania.

Badania wierności

Brak badania wierności jest zrozumiałe w przypadku programów, których realizatorzy nie identyfikują z metodą Najpierw mieszkanie, choć z doświadczenia FNMP wynika, że badanie wierności może być prowadzone w duchu wspólnego uczenia się, sprawdzania, gdzie jesteśmy w rozwoju programu i świadomego decydowania o tym, czy chcemy iść w kierunku zwiększania wierności NM, jakie mamy do tego zasoby i na jakie możemy natrafić bariery. NM

można traktować jako wskazówki dla rozwoju programu a nie jedyną słuszną miarę. Jeden realizator zadeklarował, że planuje wykonanie badania wierności.

Tabela 11. Wytyczne do interpretacji wyników badania wierności ze skalą wierności		
Program nie jest programem NM	Program jest programem NM o niskiej wierności	Program jest programem NM o wysokiej wierności
Poniżej 3,00	3,00 do 3,49	3,50 do 4,00
Poniżej 75%	75% do 87,5%	87,5% do 100%

Badania wierności programów, w których je przeprowadzono wykazały, że są to programy Najpierw mieszkanie o wierności wysokiej (3 programy) lub niskiej NM (1 program), były to jednak programy NM według międzynarodowych standardów (Tabela 12). Uzyskane noty były następujące (w zależności od stosowanej skali i sposobu prezentacji wyników):

Tabela 12. Badania wierności Pyt. 3, 27, 28, 29			
Początek programu	Rok ostatniego badania wierności	Nota w ostatnim badaniu wierności	Poziom wierności NM*
2020	2023	92,6/100	Wysoka wierność
2020	2024	80/100	Wysoka wierność
2022	2024	3,06/4,00	Niska wierność
2023	2025	3,72/4,00	Wysoka wierność
Liczba odpowiadających	4	4	

Uzupełniając warto dodać, że wszystkie zakończone już programy prowadzone w ramach pierwszych projektów pilotażowych NM w Polsce (2019-2023) miały badania wierności. W programach TPBA/OFRPB stosowano skalę z 2013 r. W programie FFW skalę z 21r (FNMP, 2023). Wyniki programów TPBA zostały opublikowane przez ich wykonawcę, OFRPB. Według badania wierności programu NM FFW wykonanego przez FNMP w 2023 r po ponad dwóch latach realizacji programu nota wyniosła 3,46/4,00 co oznacza, że program był programem NM o niskiej wierności, ale bardzo blisko wysokiej wierności (3,50-4,00) (Wygnańska, 2023).

Rozwój

pozytywne nastawienie realizatorów

Nastawienie obecnych realizatorów programów NM i wg wartości NM do ich kontynuacji jest pozytywne (Pyt. 33), mimo wyzwań w ich prowadzeniu. Tylko jeden realizator zdecydował o

zakończeniu programu, pozostali chcą utrzymać obecną formę usługi (4 programy) lub wręcz rozszerzyć jej zakres lub grupę docelową (6)⁸.

Wyzwania i blokady

W badaniu pytaliśmy realizatorów o największe wyzwania w prowadzeniu usługi prosząc o wskazanie barier w różnych obszarach: związanych z profilem potrzeb uczestników, kadrowych, finansowych i mieszkaniowych (Pyt. 34).

Najwięcej realizatorów (6) wskazało na wyzwania pojawiające się w obszarze **finansowania programów**. Wskazali oni na potrzebę wyższych dotacji i ich krótkookresowość oraz zależność od czasu finansowania pojedynczego projektu. Problemem jest pozyskanie środków pokrywających koszty administracyjne utrzymania organizacji. Podkreślono brak długoterminowych środków krajowych o charakterze systemowym. Jako wyzwanie wskazano też wysokie koszty programu wg wartości NM.

Barierę w **obszarze mieszkaniowym** wskazało 5 realizatorów m.in. trudności w pozyskiwaniu do programu mieszkań indywidulanych, w których uczestnicy nie byłoby zmuszeni do mieszkania razem. Wysokie koszty remontu udostępnionego mieszkania to kolejny problem – zdarza się, że realizator pozyskuje mieszkanie pod warunkiem, że je samodzielnie ze środków własnych wyremontuje, a to dużo kosztuje. Wskazywano też na problemy wynikające z ogólnej polityki mieszkaniowej gminy/miasta m.in. długie okresy oczekiwania na mieszkanie projektowe lub „docelowe” z zasobu miejskiego oraz komplikacje w dostępie do mieszkań docelowych, jeśli programowe są udostępniane na czas realizacji projektu/usługi. Np. w Warszawie prawo lokalne stanowi, że osoba uczestnicząca w programie, w którym miasto jest partnerem lub realizatorem, może starać się o lokal miejski mimo tego, że jest w mieszkaniu natomiast osoba, która jest w analogicznej sytuacji życiowej i analogicznym programie prowadzonym niezależnie od miasta przez organizację pozarządową nie może. Oznacza to nierówne traktowanie i stanowi poważne wyzwanie dla realizatorów, którzy mimo braku dofinansowań miejskich, w oparciu o własne środki finansowe wspierają ludzi.

Mniejsza liczba realizatorów (po 3) wskazało na trudności w dostępie do usług psychiatrii środowiskowej dla uczestników oraz do usług zdrowotnych dla osób używających substancji

psychoaktywnych szkodliwie. W szczególności chodzi o leczenie w duchu redukcji szkód osób, które jeszcze nie mają celu abstynencyjnego, ale już chcą rozpocząć pracę nad uzależnieniem i zdrowiem psychicznym. Bariere stanowią stereotypy dotyczące osób uzależnionych funkcjonujące w społeczności lokalnej, której zdarza się nie akceptować sposobu pracy wg wartości NM. Wskazano także na obciążenia wynikające z niechęci ze strony innych organizacji usługodawczych, pozarządowych działających na rzecz osób z doświadczeniem bezdomności.

Wskazano także na problemy z pozyskaniem pracowników wspierających/asystentów (4 programy), czyli kadr programów lub realizatorów części usługi polegającej na zapewnieniu wsparcia. Problemem zdaje się być zarówno pozyskanie osób/realizatorów o odpowiednich kompetencjach jak i godzących się na pracę w ramach dostępnego wynagrodzenia.

Jako wyzwanie wskazano też konkretne cechy sytuacji osób uczestniczących w programach w szczególności trudności osób z zaburzeniami psychicznymi w funkcjonowaniu w mieszkaniu, uzależnienie od substancji, opór wobec leczenia i brak motywacji.

Wskazywanie akurat tego jako bariery jest niepokojące dla programów deklarujących się jako NM, ponieważ istotą wsparcia wg wartości NM jest praca z grupą ludzi o dokładnie takim profilu w sposób redukujący opór skoncentrowany na budowaniu wewnętrznej motywacji do zmiany. Wskazanie tego jako wyzwania można traktować jako informację od realizatorów, że ogólnie praca „enemowa” jest trudna, co jest zrozumiałe lub jako świadectwo niezrozumienia samej metody, co można rozwiązać poprzez pogłębione szkolenia.

Rozwiązania wyzwań

Próbując przełożyć wyzwania wskazane przez realizatorów na rozwiązania, można wskazać następujące:

- Stworzenie realizatorom systemowych możliwości uniezależnienia programów od projektowego finansowania poprzez zapewnienie finansowania długoterminowego. Już w tej chwili, mimo trudności większość realizatorów jest zmotywowanych do traktowania programów jako usługi stałej, a nie czasowego projektu.
- Równe traktowanie uczestników programów, osób posiadających profil potrzeb NM w dostępie do mieszkań miejskich przyznawanych na zasadach ogólnych. Przyspieszenie terminów dostępności mieszkań, zapewnianie przez samorządy mieszkań spełniających standard fizyczny (po remoncie) lub środków na jego wykonanie.

⁸ Zobacz artykuł pt. „Dać szansę na pełną metodę Najpierw mieszkanie”
<https://najpierwmieszkanie.org.pl/publikacje/aktualnosc/dac-szanse-na-pelna-metode-najpierw-mieszkanie/>

- Rozwój lub poprawa dostępu do specjalistycznych usług zdrowia psychicznego, w szczególności leczenia psychiatrycznego i terapii dla osób z doświadczeniem długotrwałej bezdomności, zwłaszcza używających substancji psychoaktywnych szkodliwie.
- Pogłębione szkolenia przygotowujące do pracy z osobami w kryzysie zdrowia psychicznego używających szkodliwej substancji psychoaktywnych według wartości NM dla pracowników wspierających, zatrudnianie terapeutów, psychologów, psychoterapeutów.

Wsparcie szkoleniowe dla realizatorów

Każdy realizator programu potrzebuje od 1 do 3 rodzajów wsparcia merytorycznego w prowadzeniu lub rozwoju usługi. Najczęściej wymieniane były (Pyt. 35):

- Szkolenia praktyczne dot. bezpośredniej pracy z uczestnikami obejmujące np. “omówienia przypadków”
- Szkolenia teoretyczne dot. aktualnych zasad organizowania programów NM
- Indywidualne konsultacje z ekspertami NM
- Sieciowanie/ wymiana doświadczeń w Polsce

Najpierw mieszkanie jest stosunkowo nową metodą pracy w Polsce. Zapytaliśmy realizatorów o źródła wiedzy z jakich już korzystali planując i wdrażając program (Pyt. 8). Większość uczyła się podczas spotkań sieciujących, konferencji i szkoleń krajowych. Tylko pięcioro korzystało ze źródeł zagranicznych takich jak spotkania sieciujące i konferencje (5), szkolenia (2) i anglojęzyczne źródła internetowe (3). Dużo realizatorów korzystało z polskich podręczników NM pt „Najpierw mieszkanie – Otwarty Model Zakończenia Bezdomności” Fundacji Najpierw Mieszkanie Polska (2023) i “Podręcznik - Model Najpierw Mieszkanie - rekomendacje wdrażania” Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta (2022). Troje realizatorów korzystało z obydwu podręczników, czworo tylko z podręcznika FNMP, troje tylko z podręcznika TPBA, jeden z żadnego z powyższych. Dodatkowo, siedmioro realizatorów korzystało z informacji Portalu Najpierw Mieszkanie prowadzonego przez FNMP. Jeden realizator jako źródło wiedzy wskazał uczestnictwo w projekcie pilotażowym w Polsce.

Podsumowując, realizatorzy programów wiedzę o metodzie czerpią głównie od polskich ekspertów i z polskich podręczników. Mniej niż połowa korzysta ze źródeł zagranicznych, tylko dwoje uczestniczyło w szkoleniach zagranicznych. Można powiedzieć, że uczą się od osób,

które dopiero co się nauczyły, są tylko kilka kroków przed nimi w wiedzy i doświadczeniu dot. metody NM.

W tym kontekście warto zachęcać realizatorów do korzystania ze źródeł zagranicznych zarówno pisemnych jak i w formie sieciowania, oraz zasobów polskich, które na tych źródłach się opierają. Póki co, w badaniu tylko troje realizatorów wymieniło jako potrzebę sieciowanie/wymianę doświadczeń za granicą np. możliwość udziału w konferencjach międzynarodowych.

BIBLIOGRAFIA

Pleace, N., Baptista, I., Knutagård, M. (2019) Housing First in Europe An Overview of Implementation, Strategy and Fidelity, Housing First Europe Hub, BRUSSELS HELSINKI

Padgett D. K. (2007) There's No Place Like(a)Home: Ontological Security Among Persons with Serious Mental Illness in the United States [Bezpieczeństwo ontologiczne u osób chorujących psychicznie w Stanach Zjednoczonych], New York: Soc Sci Med. 2007 May 64(9)

Tsemberis S. (2010) Housing First the Pathways Model to End Homelessness for People with Mental illness and Addiction [Najpierw mieszkanie – model zakończenia bezdomności Pathways dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego i uzależnienia], Hazelden, Center City, Minnesota, w: Wygnańska, J. (2016) Najpierw mieszkanie w Polsce - dlaczego tak? Fundacja Ius Medicinae, Warszawa

Wygnańska, J. (2023) Najpierw mieszkanie- otwarty model zakończenia bezdomności, Fundacja Najpierw Mieszkanie Polska, Warszawa

ZAŁĄCZNIK - ZESTAWIENIA ZBIORCZE Z BADANIA ANKIETOWEGO

Pyt 1. Jakie formy wsparcia obejmuje usługa, którą realizuje Państwa organizacja?	
Wiele odpowiedzi	
Odpowiedź	Liczba programów
Wsparcie w leczeniu uzależnień	11
Pomoc w dostępie do usług zdrowotnych	11
Indywidualne wsparcie socjalne lub asystenckie	10
Wsparcie psychologiczne / terapeutyczne	10
Pomoc w integracji społecznej / zawodowej	10
Zapewnienie mieszkania / pokoju	9
Pomoc w dostępie do usług edukacyjnych	7
Dofinansowanie do kosztów zamieszkania	5
Inne - jakie?	0
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 2. W jakiej formie Państwa organizacja prowadzi tę usługę?	
Wiele odpowiedzi	
Odpowiedź	Liczba programów
Usługa stała (działanie ciągłe organizacji, niezależne od projektów)	7
Projekt czasowy (np. w ramach dotacji)	4
Inna forma - jaka?	0
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 3. Od kiedy Państwa organizacja prowadzi tę usługę?	
Wiele odpowiedzi	
Odpowiedź	Liczba programów
2019	1
2020	4
2021	1
2022	1
2023	2
2025	2
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 4. Jakie są źródła finansowania usługi?	
Wiele odpowiedzi	
Odpowiedź	Liczba programów
Środki samorządowe (gmina, miasto, województwo)	6
Środki prywatne, darowizny od osób indywidualnych i firm	5
Fundusze unijne	3
Środki rządowe, ministerialne	2
Inne źródła finansowania – wolontariat	1
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 5. Jakie jest obecnie główne źródło finansowania usługi, tzn. takie, które ma największy udział w finansowaniu usługi?	
Odpowiedź	Liczba programów
Środki samorządowe (gmina, miasto, województwo)	4
Środki prywatne, darowizny od osób indywidualnych i firm	4
Fundusze unijne	3
Środki rządowe, ministerialne	0
Inne źródła finansowania	0
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 6. Na jaki czas Państwa organizacja ma zapewnione finansowanie usługi?	
Odpowiedź	Liczba programów
Tylko do końca 2025 r.	2
Do połowy 2026 r.	0
Do końca 2026 r.	1
Do połowy 2027 r.	1
Do końca 2027 r.	1
Dłużej niż do końca 2027	6
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 7. Jakie zasady i wartości metody „Najpierw Mieszkanie” (ang. Housing First) są najbliższe Państwa usłudze? Wiele odpowiedzi, max. 6	
Odpowiedź	Liczba programów
Poszanowanie decyzji uczestników	8
Redukcja szkód w leczeniu uzależnień	7
Mieszkanie jako prawo	6
Budowanie profesjonalnych relacji wspierających z uczestnikami	5
Wsparcie tak długo jak osoba potrzebuje	5
Wsparcie adekwatne do diagnozy uczestników	5
Docenianie zdrowienia, dążenie do pełnego dobrostanu	5
Oddzielenie mieszkania od wsparcia	4
Wybór i kontrola po stronie uczestników	4
Dostęp do usług w środowisku	4
Angażowanie bez przymuszania “sposobem coś za coś”	3
Wsparcie zaplanowane wokół osoby	3
Uczestnictwo w życiu społeczności/wspólnoty lokalnej	3
Mieszkania rozproszone/indywidualne	2
Budowanie koleżeńskich relacji z uczestnikami	1
Zachowanie abstynencji jako warunek wsparcia terapeutycznego	1
Inny - jaki?	0
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 8. Czy planując i wdrażając usługę korzystali Państwo ze źródeł wiedzy o metodzie „Najpierw Mieszkanie” (ang. Housing First) lub podobnych rozwiązaniach? Wiele odpowiedzi	
Odpowiedź	Liczba programów
Spotkania sieciujące i konferencje w Polsce	9
Szkolenia w Polsce	8
Podręcznik „Najpierw mieszkanie – Otwarty Model Zakończenia Bezdomności” Fundacji Najpierw Mieszkanie Polska (2023)	7
Polskojęzyczne źródła internetowe (np. Portal Najpierw Mieszkanie, strony organizacji branżowych)	7
“Podręcznik - Model Najpierw Mieszkanie - rekomendacje wdrażania” Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta (2022)	6
Spotkania sieciujące i konferencje zagranicą	5
Anglojęzyczne źródła internetowe (np. Housing First Europe Hub, Pathways to Housing, inne)	3
Szkolenia zagraniczne	2
Nie korzystaliśmy z żadnych tego typu źródeł wiedzy	0
Inne źródła wiedzy – jakie? (realizacja projektu pilotażowego)	1
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 9. Osoby w jakiej sytuacji życiowej są obecnie objęte wsparciem w ramach usługi realizowanej przez Państwa organizację? Wiele odpowiedzi	
Odpowiedź	Liczba programów
Osoby z doświadczeniem bezdomności powyżej 3 lat do 10 lat	10
Osoby używające alkoholu szkodliwie (uzależnione)	10
Osoby z doświadczeniem bezdomności pow. 10 lat	8
Osoby z cięższymi zaburzeniami psychicznymi np. depresją, zaburzeniami lękowymi, innymi	8
Osoby żyjące aktualnie “na ulicy” i “w miejscach niemieszkalnych”	7
Osoby ze zdiagnozowanymi poważnymi zaburzeniami psychicznymi np. schizofrenią, zaburzeniami osobowości “borderline”, chorobą dwubiegunową, w stanach psychotycznych	7
Osoby przebywające w placówkach	6
Osoby z doświadczeniem bezdomności do 3 lat	5
Osoby używające narkotyków szkodliwie (uzależnione)	5
Osoby nie posiadające zaburzeń psychicznych	3
Inne – jakie: Pytanie jest źle sformułowane i mamy wątpliwość czy dobrze je wypełniamy: obecnie osoby mieszkają w mieszkaniach projektowych, a zaznaczone informacje i uzupełnienie dot. ich sytuacji przed projektem! Osoby doświadczające bezdomności długotrwale powyżej 5 lat, osoby z zaburzeniami psychicznymi - w projekcie jeśli osoba wyraża chęć diagnozy to jest ona wykonywana, jednak uczestnik nie okazuje diagnozy kadrze, jeżeli osoba wyraża chęć leczenia w zakresie zdrowia psychicznego oraz uzależnień to kadra ułatwia dostęp do koniecznych usług, ewentualnie monitoruje proces leczenia ale tylko w przypadku wyrażenia zgody uczestnika - nie wszyscy tak wole wyrażają, reagujemy na potrzeby lub sygnalizujemy osobie problem i motywujemy do podjęcia odpowiednich działań. Nie możemy zaznaczyć odpowiedzi dot. zaburzeń psych. gdyż nie znamy pełnych diagnoz, opieramy się wyłącznie na informacjach przekazanych przez uczestnika, o ile ją przekazał.	1
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 10. Osoby w jakiej sytuacji życiowej nie mogą być objęte wsparciem w ramach usługi realizowanej przez Państwa organizację? Pytanie otwarte	
Odpowiedź	Liczba programów
Osoby niesamodzielne np. z niepełnosprawnością, w ostrych stanach zagrażających życiu, nie mogące samodzielnie funkcjonować w mieszkaniu	3
Osoby ze zdiagnozowanymi poważnymi zaburzeniami psychicznymi i/lub wymagające hospitalizacji	2
Osoby z dziećmi	1
Osoby przebywające w mieście poniżej 5 lat	2
Osoby nie posiadające prawa do starania się o pomoc mieszkaniową gminy	1
Osoby, które nie są w kryzysie bezdomności	1
Brak wykluczeń - wsparciem mogą być objęte wszystkie osoby - w zależności od sytuacji życiowej kwalifikujemy uczestnika do różnych projektów lub pracujemy z nim w ramach wolontariatu	1
Brak odpowiedzi	1
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 11. Na jaki okres uczestnicy podpisują umowy o korzystaniu ze wsparcia?	
Odpowiedź	Liczba programów
Tak długo, jak wyrażają taką potrzebę	5
1–2 lata	0
Do 12 miesięcy	3
Czas korzystania z usługi jest zdefiniowany inaczej:	3
Inny - jaki: <i>W porozumieniu jest informacja ze prowadzimy program, który jest dofinansowany ze środków projektu określonego data rozpoczęcia i zakończenia. Nigdzie jednak nie jest napisane że wsparcie ustaje z datą zakończenia dofinansowania. Organizacja zobowiązuje się do objęcia wsparciem zgodnie z wartościami nm.; Czas realizacji usługi przez wybranego Realizatora; Umowy zawierane są na czas dysponowania lokalami na podstawie rocznego porozumienia o współpracy z jednostką udostępniającą lokale na rzecz projektu, najczęściej są to roczne umowy, przedłużane w momencie przedłużenia porozumienia między jednostkami.</i>	
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 12. Ile osób obecnie korzysta z usługi?			
Suma uczestników danego programu	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Liczba osób o płci "Inna"
2	1	1	0
2	1	1	0
3	0	3	0
3	1	2	0
4	0	4	0
9	6	3	0
10	3	7	0
13	3	10	0
20	6	14	0
37	10	27	0
137	23	114	0

Pyt 13. Ile osób korzystało z usługi od początku jej realizacji przez Państwa organizację? Chodzi tu uczestników unikalnych, niepowtarzające się osoby, które były objęte wsparciem od początku usługi.			
Suma uczestników w danej organizacji	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Liczba osób o płci "Inna"
13	5	8	0
231	43	188	0
13	7	6	0
3	0	3	0
15	10	5	0
7	0	7	0
27	4	23	0
15	3	12	0
7	1	6	0
110	37	73	0
4	1	3	0

Pyt 14. Ile osób zakończyło realizację usługi „z sukcesem”?			
Suma uczestników w danej organizacji	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Liczba osób o płci "Inna"
15	6	9	0
34	5	29	0
9	4	5	0
0	0	0	0
3	2	1	0
1	0	1	0
13	1	12	0
2	0	2	0
4	1	3	0
80	27	53	0
1	0	1	0

Pyt 15. Co oznacza dla Państwa zakończenie usługi „z sukcesem”? W odniesieniu do jakich sytuacji używają Państwo takiego określenia? Pytanie otwarte			
Przykładowe odpowiedzi:	Kategoria odpowiedzi	Opis kategorii	Liczba programów
„Osoba idąca na swoje: mieszkanie socjalne, komunalne...” „Przeprowadzenie się do lokalu, do którego osoba ma prawo.” „Oznacza usamodzielnienie mieszkaniowe.” „Zamieszkanie we własnym	Usamodzielnienie mieszkaniowe, stabilne, własne mieszkanie	Uczestnik uzyskuje trwałe, bezpieczne i własne rozwiązanie mieszkaniowe: mieszkanie socjalne, komunalne, wynajęte lub adekwatne do potrzeb.	10

<i>mieszkanu.” „Uzyskanie bezpiecznego, stałego schronienia.”</i>			
<i>„Jest samodzielna i sprawna.” „Uczestnik mówi, że nie potrzebuje wsparcia i radzi sobie sam.” „Uczestnik... nie wymaga już intensywnego wsparcia.”</i>	Samodzielność życiowa, brak potrzeby intensywnego wsparcia	Uczestnik funkcjonuje samodzielnie, nie potrzebuje już wsparcia lub korzysta jedynie z instytucji ogólnodostępnych.	7
<i>„Ma pracę lub emeryturę.” „Podjęła aktywność zawodową.” „Usamodzielnienie się: praca, mieszkanie socjalne.”</i>	Podjęcie lub utrzymanie pracy, aktywizacja zawodowa	Sukces oznacza aktywizację zawodową: zatrudnienie, zatrudnienie wspierane lub utrzymanie stałego dochodu.	5
<i>„Sytuacja uczestników polepszyła się w ich ocenie.”</i>	Poprawa sytuacji życiowej, subiektywna poprawa	Sukces opiera się na ocenie samego uczestnika, często połączonej ze zmianą sytuacji społecznej, finansowej czy mieszkaniowej.	1
<i>„Utrzymanie abstynencji, zatrudnienia, niezależność od instytucji.”</i>	Utrzymanie abstynencji, stabilizacja zdrowotna	Uczestnik osiąga stabilizację zdrowotną — szczególnie utrzymanie abstynencji.	1
Łączna liczba odpowiadających			11

Pyt 17. Jaka jest liczba osób w zespole wspierającym w Państwa organizacji?	
Odpowiedź	Liczba programów
2 osoby	2
4 osoby	4
5 osób	2
7 osób	1
11 osób	1
20 osób	1
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 18. Jaka jest średnia liczba uczestników przypadających na 1 osobę z zespołu wspierającego (w przeliczeniu na pełen etat pracownika)?	
Odpowiedź	Liczba programów
Do 5	7
6–10	3
Powyżej 10	1
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 19. Jakie kwalifikacje posiadają pracownicy prowadzący uczestników (czyli mający najwięcej kontaktów z danym uczestnikiem)? Wiele odpowiedzi	
---	--

Odpowiedź	Liczba programów
Pracownik/czka socjalny/a	9
Psycholog / terapeutka	9
Psychoterapeuta/ka	4
Ekspert/ka przez doświadczenie	2
Inne - jakie: asystent osoby bezdomnej, pedagoga resocjalizacyjna, opiekun, pedagog, wyższe kierunki społeczne (asystenci)	4
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 20. Jak często odbywają się spotkania zespołu wspierającego?	
Odpowiedź	Liczba programów
Codziennie	0
Kilka razy w tygodniu	1
Raz w tygodniu	8
Raz na dwa tygodnie	2
Rzadziej niż raz na dwa tygodnie	0
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 21. Z jakich usług ogólnego dostępu korzystają uczestnicy (poza wsparciem pracowników zespołu wspierającego)? Wiele odpowiedzi	
Odpowiedź	Liczba programów
Leczenie psychiatryczne	11
Lekarz pierwszego kontaktu	11
Leczenie szkodliwego używania substancji/uzależnień	10
Zasiłki OPS, wsparcie w opłaceniu kosztów mieszkaniowych	9
Praca socjalna/pogłębiona praca socjalna OPS	8
Konsultacje psychologiczne/terapeutyczne	8
Doradztwo zawodowe	6
Inne usługi – jakie?	1
Nie korzystają z żadnej z tych usług	0
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 22. Jakiego rodzaju usługi najtrudniej jest pozyskać dla uczestników? Max. 3 odpowiedzi	
Odpowiedź	Liczba programów
Leczenie psychiatryczne	7
Leczenie szkodliwego używania substancji/uzależnień	3
Konsultacje psychologiczne/terapeutyczne	1
Praca socjalna/pogłębiona praca socjalna OPS	0
Zasiłki OPS, wsparcie w opłaceniu kosztów mieszkaniowych	0
Lekarz pierwszego kontaktu	0
Doradztwo zawodowe	0
Trudno powiedzieć	2
Inne usługi – jakie?	1

Inne: leczenie specjalistyczne, pomoc rzeczowa w organizacjach pozarządowych, dom dziennego pobytu dla seniorów, usługi urzędu pracy.	
łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 23. Jaka jest liczba mieszkań, lokali dostępnych obecnie w ramach usługi?

Odpowiedź	Liczba programów
2 mieszkania	4
3, 6, 8, 10, 11, 12, 122 mieszkania	1
łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 24. Jakie typy lokali są obecnie oferowane w ramach usługi?

Wiele odpowiedzi	
Odpowiedź	Liczba programów
Samodzielne mieszkania	8
Indywidualne pokoje z dostępem do wspólnych pomieszczeń	7
Współdzielone pokoje z dostępem do wspólnych pomieszczeń	0
łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 25. Jaki czas trwania mają umowy zawierane z uczestnikami usługi na dostęp do mieszkania?

Wiele odpowiedzi	
Odpowiedź	Liczba programów
Umowa na czas określony	7
Umowa na czas trwania projektu/usługi	4
Umowa bezterminowa/na czas nieokreślony	0
łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 25a. Jaki czas trwania mają umowy zawierane z uczestnikami usługi na dostęp do mieszkania? [Umowa na czas określony — proszę wpisać ile miesięcy (średnio)]

Odpowiedź	Liczba programów
12 miesięcy	5
3,6,12 miesięcy	1
Uczestnicy mają najem specjalny lub na czas nieoznaczony	2
Inne: Pierwsza umowa na rok, a potem są cyklicznie przedłużane; 12 miesięcy z informacją o możliwości przedłużenia	2
łączna liczba odpowiadających	7

Pyt 26. Jakie są typy umowy na dostęp do mieszkania, który obecnie posiadają uczestnicy usługi?

Odpowiedź	Liczba programów
Umowa uczestnictwa w programie	8
Umowa pobytu w mieszkaniu	4
Umowa najmu socjalnego / komunalnego	1
Umowa najmu z prywatnym właścicielem	0
Inne - jakie: Umowa użyczenia lokalu mieszkalnego	1
łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 27. Czy realizowaliście Państwo ewaluację usługi lub badanie wierności metodzie „Najpierw Mieszkanie” (ang. Housing First)?

Odpowiedź	Liczba programów
Tak, badanie wierności	4
Tak, inne badanie ewaluacyjne	3
Nie	4
Nie wiem	1
łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 28. W którym roku było realizowane ostatnie badanie wierności metodzie „Najpierw Mieszkanie” (ang. Housing First)?

Pytanie tylko dla osób, które w pyt. 27 zaznaczyły "Tak, badanie wierności".	
Odpowiedź	Liczba programów
2023	1
2024	1
2024	1
2025	1
łączna liczba odpowiadających	4

Pyt 29. Jaką punktację/notę wykazało to badanie?

Pytanie tylko dla osób, które w pyt. 27 zaznaczyły "Tak, badanie wierności".	
Odpowiedź	Liczba programów
92,2/100	1
3,06/4,00	1
80/100	1
3,50/4,00	1
łączna liczba odpowiadających	4

Pyt 30. Czy wyniki tego badania są publicznie dostępne?

Pytanie tylko dla osób, które w pyt. 27 zaznaczyły "Tak, badanie wierności".	
Odpowiedź	Liczba programów
Tak —> proszę podać link:	0
Nie	4
łączna liczba odpowiadających	4

Pyt 31. W którym roku było realizowane ostatnie takie badanie ewaluacyjne?

Pytanie tylko dla osób, które w pyt. 27 zaznaczyły "Tak, inne badanie ewaluacyjne".	
Odpowiedź	Liczba programów
2022	1
2023	1
2024	1
łączna liczba odpowiadających	3

Pyt 32. Czy wyniki tego badania są publicznie dostępne?

Pytanie tylko dla osób, które w pyt. 27 zaznaczyły "Tak, inne badanie ewaluacyjne".	
Odpowiedź	Liczba programów
Tak —> proszę podać link:	1

Nie	2
Łączna liczba odpowiadających	3

Pyt 33. Jakie są plany Państwa organizacji dotyczące kontynuacji usługi w ciągu najbliższych dwóch lat?	
Odpowiedź	Liczba programów
Rozszerzenie zakresu usługi lub grupy docelowej	6
Utrzymanie obecnej formy usługi	4
Zakończenie usługi	1
Ograniczenie zakresu usługi lub grupy docelowej	0
Łączna liczba odpowiadających	11

Pyt 34. Jakie są obecnie największe wyzwania w prowadzeniu Państwa usługi np. związane z potrzebami uczestników, kadrowe, finansowe? Max. 3 odpowiedzi Pytanie otwarte		
Przykładowe odpowiedzi	Kategoria odpowiedzi	Liczba programów
Potrzeba większych dotacji Uzależnienie finansowania od czasu projektu Finansowanie usługi – wysokie koszty Brak długoterminowych środków krajowych Brak stabilnego finansowania Koszty administracyjne utrzymania organizacji	Finansowanie i stabilność usług	6
Potrzeba mieszkań indywidualnych Zakończenie pilotażu – rekomendacje Problemy z polityką mieszkaniową miasta Koszt remontu pozyskanego mieszkania Oczekiwanie na mieszkania od miasta	Mieszkaniowe / dostęp do zasobu	5
Zatrudnienie asystentów Pozyskiwanie realizatorów usługi Wynagrodzenie dla asystentów Kadrowe	Kadrowe i organizacyjne	4
Trudny dostęp do usług zdrowotnych dla osób używających substancji psychoaktywnych Dostęp do psychiatrii mobilnej	dostęp do usług zdrowia psychicznego i leczenia uzależnień	3
Osoby z zaburzeniami psychicznymi i funkcjonowaniem w mieszkaniu Uzależnienie uczestników, opór w leczeniu Brak motywacji uczestników	Profil potrzeb uczestników	3
Konieczność podsumowania pilotażu i wypracowania rekomendacji Brak długoterminowych środków systemowych Problemy z polityką mieszkaniową miasta	Systemowe / organizacyjne (polityka, zakończenie projektów)	3
Stereotypy dotyczące osób używających substancje	Społeczność lokalna i relacje międzyinstytucjonalne	2

Niechęć innych organizacji bezdomnościowych Trudności ze społecznością lokalną – brak akceptacji		
Niskie temperatury zagrażające życiu uczestników	Warunki pogodowe i bezpieczeństwo uczestników	1
Łączna liczba odpowiadających		11